

Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΡΩΙΜΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ / ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΛΟΓΟΥ

Βασιλική Δοβλατανιώτη¹, Χαρίκλεια Κόκκινου²

Τα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού είναι ιδιαίτερα κρίσιμα αλλά συγχρόνως και τα πλέον πρόσφορα για ευεργετικές παρεμβάσεις με στόχο τη μεγιστοποίηση της αναπτυξιακής του πορείας. Η επίδραση των πρώτων εμπειριών και τα ερεθίσματα του περιβάλλοντος είναι αποφασιστικής σημασίας για την ψυχοσωματική, τη νοητική και τη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Ουσιώδες γνώρισμα της παιδικής ηλικίας είναι η ραγδαία ανάπτυξη σε όλους τους τομείς. Γύρω στο πέμπτο έτος, το κεντρικό νευρικό σύστημα του παιδιού φτάνει σχεδόν στο 90% της τελικής του ανάπτυξης. Με την ωρίμανση αυτή, το παιδί κατακτά και βελτιώνει δεξιότητες γνωστικές, αντιληπτικές, λόγου κ.ά. Με την παράλληλη συναισθηματική, κοινωνική και συμπεριφοριστική εξέλιξη το παιδί επιτυγχάνει όλο και καλύτερα επίπεδα ανεξαρτητοποίησης και αυτονομίας. Η περίοδος αυτή είναι σημαντική για όλα τα νήπια και κυρίως για εκείνα που εμφανίζουν διαταραχές στην ανάπτυξή τους ή ανήκουν σε ομάδες υψηλού κινδύνου να παρουσιάσουν αργότερα προβλήματα. Επομένως, όσο πιο έγκαιρα διαπιστωθεί μία διαταραχή στην ανάπτυξη ενός παιδιού τόσο πιο μεγάλη είναι η πιθανότητα να ωφεληθεί από στρατηγικές παρέμβασης.

Όλα τα παιδιά έχουν την ανάγκη από τη γέννησή τους να αναπτυχθούν μαθαίνοντας μέσω της αλληλεπίδρασης με άλλους ανθρώπους και μέσω της εξερεύνησης των αντικειμένων του γύρω κόσμου τους.

Για κάποια παιδιά όμως αυτή η ανάπτυξη μπορεί να είναι σε κίνδυνο λόγω δυσκολιών που παρουσιάζονται :

- Στην επικοινωνία και την αλληλεπίδραση
- Στο γνωστικό και μαθησιακό τομέα
- Στο συναισθηματικό, τον κοινωνικό τομέα και τη συμπεριφορά
- Στον αισθητηριακό και κινητικό τομέα

Σύμφωνα με την Κατή (2000), η μελέτη της συναισθηματικής, της γνωστικής και της κοινωνικής ανάπτυξης του παιδιού, δε νοείται χωρίς τη μελέτη της γλωσσικής ανάπτυξης εφόσον αναγνωρίζεται ότι η γλώσσα και κατ' επέκταση η επικοινωνία αποτελεί θεμέλιο της ανθρώπινης νόησης και κοινωνικότητας. Φαίνεται πως θεμελιώδη συνιστώσα της όλης ψυχολογικής και κοινωνικής εξέλιξης του παιδιού, αποτελεί η ικανότητα της γλωσσικής επικοινωνίας, την οποία το παιδί αποκτά σταδιακά. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι μεγάλοι σταθμοί στη γλωσσική ανάπτυξη συνήθως συμπίπτουν με σημαντικές εξελίξεις της γνωστικής ανάπτυξης. Για παράδειγμα, η παραγωγή της πρώτης λέξης συμβαίνει όταν η αισθησιοκινητική δραστηριότητα μετατοπίζεται προς τον εξωτερικό κόσμο και όταν το παιδί έχει απο-

1. Κοινωνική Λειτουργός, Οργανισμός Κοινωνικής Πολιτικής Δήμου Λαρισαίων.

2. Λογοπεδικός, Ειδικό Σχολείο Λάρισας.

κήσει την έννοια της μονιμότητας του αντικειμένου. Η παραγωγή του τηλεγραφικού λόγου³ συμβαίνει όταν το παιδί αρχίζει να χρησιμοποιεί σύμβολα και νοητικές αναπαραστάσεις για την επίλυση προβλημάτων.

Ο λόγος είναι σημαντικός γιατί καθιστά το παιδί ικανό να εκφράζει τις ανάγκες του, τις ιδέες του και τα συναισθήματά του με έναν τρόπο που γίνεται κατανοητός από τους άλλους. Ο λόγος διευκολύνει το παιδί να σκέφτεται με ένα συμβολικό τρόπο (οι λέξεις αναπαριστούν αντικείμενα ή ανθρώπους, ακόμα και αν δεν είναι παρόντα), καθώς και να κατανοεί ότι τα συναισθήματα μπορούν να έχουν όνομα. Ο λόγος επίσης διαμορφώνει την ταυτότητα του παιδιού, την αυτοεκτίμησή του, τη συναισθηματική και κοινωνική του ανάπτυξη.

Η επικοινωνία είναι μια διαδικασία που αρχίζει ακόμα και πριν τη γέννηση και συνεχίζει σε όλη την πορεία της εξέλιξης του ατόμου. Περιλαμβάνει την αλληλεπίδραση του ατόμου με τον εαυτό του, τους άλλους και το περιβάλλον. Εξαρτάται από τον τρόπο που τα σημαντικά πρόσωπα στη ζωή του μωρού και αργότερα του παιδιού επικοινωνούν μαζί του μέσα σε ένα περιβάλλον γεμάτο ερεθίσματα και από τον τρόπο που αυτά αντιδρούν και απαντούν στην προσπάθειά του να επικοινωνήσει. Σε μια μικρή σχετικά ηλικία μαθαίνουν τα παιδιά τους κανόνες της μητρικής τους γλώσσας, έτσι ώστε να μπορούν να επικοινωνούν με τους άλλους. Παρά την πολυπλοκότητά του ο λόγος μπορεί να αποκτηθεί από όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από τον πολιτισμό που ζουν, σε μικρό χρονικό διάστημα. Κάθε φυσιολογικό παιδί καταφέρνει στα 5-6 χρόνια της ζωής του να κατακτήσει τη μητρική γλώσσα, σταδιακά βέβαια και με μια ορισμένη εξελικτική διαδικασία (Κατή, 2000).

Όλα όμως τα παιδιά δεν εξελίσσονται με τον ίδιο ρυθμό. Υπάρχει ποικιλία παραλλαγών. Όταν η γλωσσική ανάπτυξη καθυστερεί, οι πρώτες λέξεις εμφανίζονται μονάχα στους 15 ή και 18 μήνες, ο συνδυασμός δύο λέξεων γίνεται στα 3 χρόνια, μερικές φορές και αργότερα. Οι παρεκκλίσεις δεν ανησυχούν πάντα το περιβάλλον και μερικές φορές μάλιστα ούτε καν παρατηρούνται. Αρχίζει να γίνεται λόγος για «καθυστερήση» από το περιβάλλον του παιδιού όταν αυτό δεν λέγει πολλά πράγματα γύρω στα 4 χρόνια. Η συνηθισμένη αντίδραση των γονιών είναι να περιμένουν να βγάλουν συμπεράσματα για τη λεκτική συμπεριφορά του παιδιού με την είσοδό του στο σχολείο. Ελπίζουν ότι το νέο αυτό περιβάλλον θα αποτελέσει ερέθισμα για την ανάπτυξη του λόγου. Μερικές φορές η προσδοκία αυτή δικαιώνεται. Ωστόσο, ο λόγος είναι κάποτε τόσο φτωχός που το παιδί δεν μπορεί να προσαρμοσθεί στις νέες προφορικές συνθήκες του σχολείου. Συχνά λίγο πριν τα έξι χρόνια διαπιστώνουν ότι το παιδί δεν έχει φτάσει σε αρκετά υψηλό επίπεδο λόγου για να μπορέσει να προσεγγίσει τα μαθήματα του δημοτικού σχολείου. Συμβαίνει συχνά ακόμα και οι απλές παραμελούμενες καθυστερήσεις να έχουν συνέπειες μακροπρόθεσμα. Το παιδί που ο λόγος του ξεκίνησε «στραβά», θα εξελιχθεί όσο μεγαλώνει, όμως μπορεί να συμβούν τα εξής:

- Μακροπρόθεσμα ο λόγος του παραμένει φτωχός
- Παραμένουν οι διαταραχές λόγου
- Παρουσιάζονται δυσκολίες στη μάθηση του γραπτού λόγου. Πολλά παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες είχαν δυσκολίες στον προφορικό λόγο.

Η γλωσσική ανάπτυξη είναι μία από τις πιο αποφασιστικές δεξιότητες για τη σχολική ετοιμότητα. Η ικανότητα του παιδιού να μιλά και το μέγεθος του λεξιλογίου όταν ξεκινά το νηπιαγωγείο, είναι εν-

3. Τηλεγραφικός λόγος είναι ένα πρώιμο στάδιο γλωσσικής ανάπτυξης κατά το οποίο οι προτάσεις τείνουν όπως τα τηλεγραφήματα των ενηλίκων, να διατηρούν ρήματα και ουσιαστικά αλλά όχι τα λειτουργικά μέρη του λόγου (όπως άρθρα, προθέσεις, σύνδεσμοι).

δεικτικά της σχολικής του επιτυχίας. Παιδιά με προβλήματα λόγου κατά την προσχολική ηλικία είναι πιθανόν να έχουν χαμηλή επίδοση στο σχολείο και έχουν αυξημένες πιθανότητες να αναπτύξουν συμπεριφορικές και συναισθηματικές διαταραχές (Prizant et. al., 1990). Ένα μεγάλο ποσοστό παιδιών που κατά την προσχολική ηλικία παρουσίαζε δυσκολίες στο λόγο, βρέθηκε να συνεχίζει να έχει δυσκολίες και κατά τη σχολική ηλικία. Ένα ποσοστό παρουσίαζε και μαθησιακές δυσκολίες.

Έρευνες στο νευρικό σύστημα δείχνουν πως το περιβάλλον και κάποιοι βιοχημικοί παράγοντες διαπλάθουν τον εγκέφαλο του παιδιού, καθώς και οι νευρώνες που δημιουργούν συνάψεις μεταξύ τους ως απάντηση σε ερεθίσματα του περιβάλλοντος. Σύμφωνα με τους Ζαφρανά & Κάτσιου- Ζαφρανά (1989), ένα κύτταρο δημιουργεί κατά τη νευρογένεση συνάψεις με πολλά άλλα. Αν κατά την αλληλεπίδραση ατόμου περιβάλλοντος λειτουργήσει κατά προτίμηση μία οδός, αυτή θα ενισχυθεί ενώ οι άλλες θα εγκαταλειφθούν. Οι πρώτες εμπειρίες επηρεάζουν τις δομές του εγκεφάλου καθώς ο εγκέφαλος λειτουργεί στη βάση του «χρησιμοποίησέ το ή το χάνεις». Αν το παιδί δεν έχει επαρκή συναισθηματικά, κινητικά, γνωστικά και γλωσσικά ερεθίσματα, κάποιοι νευρώνες μπορούν να καθούν για πάντα (Wetherby & Prizant, 2001). Η όλη αυτή χρονική περίοδος της παραγωγής των νευρικών κυττάρων και της αρχικής οργάνωσής τους, δηλαδή η νευρογένεση, πιστεύεται ότι στους ανθρώπους λήγει στο τέταρτο περίπου έτος της ζωής τους (μερικοί υποστηρίζουν και το 6ο με 7ο). Ερεθίσματα επαρκή σε ποσότητα, κατάλληλα σε ποιότητα και σε κατάλληλο χρόνο δοσμένα, επηρεάζουν τη λειτουργικότητα και επομένως και την ικανότητα του εγκεφάλου για μάθηση. (Ζαφρανά, 1984)

Σύμφωνα με τους Hart και Risley (1992), η ικανότητα των παιδιών για εκμάθηση του λόγου σταθεροποιείται περίπου στα τρία χρόνια και η συσσωρευτική επίδραση του περιβάλλοντος είναι εμφανής. Υπάρχει ισχυρή συσχέτιση ανάμεσα στο πόσο μιλάνε οι γονείς στα παιδιά, την κοινωνικοοικονομική κατάσταση, το λεξιλόγιο των παιδιών και το δείκτη ευφυΐας, καθότι η ευφυΐα και άλλα χαρακτηριστικά του ανθρώπου δεν προβάλλονται κατά τη γέννησή του αλλά διαμορφώνονται από τις επιδράσεις του περιβάλλοντος. Στις επιδράσεις αυτές περιλαμβάνονται παράγοντες όπως η διατροφή και η υγιεινή του παιδιού, η ποιότητα και η ποσότητα των προσφερόμενων ερεθισμάτων, η ψυχική υγεία της οικογένειας, τα ενδιαφέροντα, οι αρχές και οι αξίες της όπως και οι εκπαιδευτικές ευκαιρίες που παρέχονται στο παιδί (Τάφα, 1997).

Η γνώση των εξελίξεων αυτών μας ωθεί στο να προσέξουμε ιδιαίτερα τη γλωσσική ανάπτυξη, ακόμα και τις πρόδηλες κοινές καθυστερήσεις, νωρίς στη ζωή του παιδιού και να παρεμβαίνουμε ανάλογα.

Πρώιμη παρέμβαση σημαίνει ένα πλέγμα ιατρικής, ψυχολογικής, παιδαγωγικής και κοινωνικής βοήθειας με στόχο τη στήριξη και τη δημιουργία ευνοϊκών προϋποθέσεων εξέλιξης κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής σε παιδιά που παρουσιάζουν προβλήματα και αποκλίσεις (Κυπριωτάκης, 1995)

Για να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες αυτών των παιδιών απαιτείται πρώιμος εντοπισμός, διάγνωση και παρέμβαση έτσι ώστε να περιοριστούν οι αρνητικές συνθήκες, να μειωθούν τα προβλήματα και να επιταχυνθεί η κοινωνική και γνωστική ανάπτυξη των παιδιών, αλλά και να αυξηθούν οι πιθανότητες να γίνουν υγιή και παραγωγικά άτομα στη κοινωνία.

Στο πλαίσιο αυτό αρχικός στόχος είναι ο εντοπισμός των παιδιών που έχουν πιθανότητες να συναντήσουν αργότερα δυσκολίες. Γενικότερα, τα προγράμματα παρέμβασης για παιδιά αφορούν δύο ηλικιακές ομάδες, τη βρεφική ηλικία, 0-3 χρόνων, και τη νηπιακή, από 3-6 χρόνων και απευθύνονται κυρίως σε δύο ομάδες πληθυσμού : α) παιδιά σε επικινδυνότητα για σχολική υποεπίδοση ή αποτυχία και β) παιδιά με αναγνωρισμένες ανεπάρκειες. Η πρώτη ομάδα αφορά παιδιά που κινδυνεύουν να αποτύχουν μελλοντικά στο σχολείο λόγω οικονομικής και κοινωνικής ένδειας. Η ανάπτυξη (κοινω-

νική και συναισθηματική) παιδιών που ζουν σε τέτοια περιβάλλοντα απειλείται από παράγοντες όπως κακοποίηση, διάλυση οικογένειας και χαμηλή ποιότητα στην εν γένει φροντίδα του παιδιού. Η δεύτερη ομάδα περιλαμβάνει εκείνες τις περιπτώσεις παιδιών που έχουν διαπιστωμένες ανεπάρκειες στη σωματική, συναισθηματική, νοτική ή γλωσσική ανάπτυξη.

Αν τα παιδιά που εμφανίζουν αναπτυξιακή καθυστέρηση εντοπιστούν έγκαιρα, προτού συναντήσουν δυσκολίες στο σχολείο, μπορεί να αποφευχθεί η σχολική αποτυχία ή να ελαχιστοποιηθούν οι συνέπειές της.

Τα τελευταία χρόνια γίνονται έρευνες για τη δημιουργία εργαλείων με σκοπό τον πρώιμο εντοπισμό παιδιών με προβλήματα στο λόγο. Σύμφωνα με τους Wetherby και Prizant (2001), το επίπεδο γλωσσικής ανάπτυξης ενός παιδιού πιθανόν να είναι η καλύτερη ένδειξη για αναπτυξιακή καθυστέρηση. Καθυστέρηση ή διαταραχή στη γλωσσική ανάπτυξη είναι το κύριο σύμπτωμα παιδιών με ειδικές ανάγκες. Όταν δεν υπάρχουν σοβαρά προβλήματα υγείας ή κινητικά προβλήματα μια καθυστέρηση στη γλωσσική ανάπτυξη μπορεί να αποτελεί το πρώτο σύμπτωμα για το ότι ένα παιδί δεν αναπτύσσεται φυσιολογικά. Μια καθυστέρηση λόγου μπορεί να είναι το κύριο σύμπτωμα ή να αντανakλά καθυστέρηση σε άλλους τομείς (π.χ. κοινωνικοσυναισθηματικό, γνωστικό, κινητικό ή αισθητηριακό).

Η πρώιμη παρέμβαση απευθύνεται καταρχήν σ' όλα τα παιδιά που η εξέλιξη τους προσκρούει σε εμπόδια ή διαταραχές στον περίγυρο του παιδιού, δηλαδή σ' όλα τα πρόσωπα του περιβάλλοντος του που ασκούν και δέχονται επιδράσεις απ' αυτό και γενικότερα σ' όλα εκείνα τα συστήματα που εμπλέκονται στις διαδικασίες εξέλιξης του παιδιού (ειδικότερα απευθύνεται στους γονείς των οποίων τα παιδιά χρειάζονται υποστήριξη κατά τα πρώτα χρόνια της εξέλιξης τους σ' όλους τους τομείς, το γνωστικό, το γλωσσικό, το συναισθηματικό και το κοινωνικό). Απευθύνεται επίσης στα παιδιά και στους γονείς που ζουν σε υποβαθμισμένες κοινωνικοπολιτιστικά και οικονομικά περιοχές και χρειάζονται στήριξη για την εξέλιξή τους.

Οι ειδικοί της πρώιμης παρέμβασης οφείλουν να γνωρίζουν τα κρίσιμα θέματα και τις ειδικές υπηρεσίες που ασχολούνται με τις περιπτώσεις αυτής της ηλικίας και τις οικογένειές τους. Η επικέντρωση στην οικογένεια έχει ιδιαίτερη σημασία στα χρόνια αυτά.

Τα τελευταία χρόνια διάφορες μελέτες έχουν δείξει ότι τα αποτελεσματικά προγράμματα πρώιμης παρέμβασης είναι αυτά που αντιμετωπίζουν τους γονείς ως ισότιμους συνεργάτες και συνεκπαιδευτές στην εκπαίδευση των παιδιών τους. Στόχος της παρέμβασης είναι ολόκληρη η οικογένεια και όχι το παιδί μεμονωμένα. Η καινοτομία της οικογενειοκεντρικής παρέμβασης, έγκειται στη στήριξη, ενδυνάμωση και εκπαίδευση των γονιών έτσι ώστε να κατανοήσουν τόσο τις δυσκολίες όσο και τις ικανότητες του παιδιού τους και να παίξουν ενεργό ρόλο στην εκπαίδευσή του ενεργοποιώντας το δυναμικό του, εξοπλίζοντας παράλληλα το γονιό με εκπαιδευτικές στρατηγικές και τεχνικές που του επιτρέπουν να αντιμετωπίζει τις καθημερινές ανάγκες του παιδιού του. Για παράδειγμα, στα προγράμματα πρώιμης παρέμβασης Hanen⁴ (για παιδιά με προβλήματα λόγου και τις οικογένειές τους) που εφαρμόζονται στην Αγγλία, η εμπλοκή των γονιών θεωρείται κρίσιμη για τη διαδικασία παρέμβασης. Στόχος τους είναι να βοηθούν τους γονείς και όσους εμπλέκονται με τα παιδιά με δυσκολίες λόγου, να μάθουν να υιοθετούν τις επικοινωνιακές και κοινωνικές δεξιότητες αυτών των παιδιών και να τους δώσουν την ευκαιρία να αναπτύξουν το μέγιστο των δυνατοτήτων τους (<http://www.hanen.org>).

4. Hanen: Παγκόσμιο κέντρο, εδρεύει στο Τορόντο του Καναδά και εστιάζει σε οικογενειακά θέματα, προγράμματα γλωσσας και πηγές εκμάθησης για γονείς και επαγγελματίες σε όλο τον κόσμο.

Στην Αμερική το πιο γνωστό πρόγραμμα παροχής υπηρεσιών παρέμβασης σε παιδιά με δυσκολίες, βρεφικής και προσχολικής ηλικίας, είναι το Head Start. Αρχισε να λειτουργεί το 1960 και είχε ως στόχο να βοηθήσει όχι μόνο παιδιά με καθυστέρηση/ διαταραχές λόγου αλλά γενικότερα παιδιά και οικογένειες από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα που είχαν ελάχιστες δυνατότητες πρόσβασης σε παραδοσιακές υπηρεσίες. Σήμερα έχει δημιουργηθεί ένα κίνημα που προωθεί αποφασιστικά τη συνεργασία οικογενειών και επαγγελματιών, το συντονισμό υπηρεσιών, την αποκατάσταση και την ενσωμάτωση. Γίνονται επίσης προσπάθειες να γεφυρωθούν οι διαφορές ανάμεσα σε παιδιά υψηλού κινδύνου λόγω περιβαλλοντικών συνθηκών και σε παιδιά με ανεπάρκειες, έτσι ώστε η μία ομάδα να υποστηρίζει την άλλη και να εξυπηρετηθούν καλύτερα τόσο τα παιδιά όσο και οι οικογένειές τους.

Ένα αντίστοιχο πρόγραμμα στην Αγγλία είναι το Sure Start. Υποστηρίζει οικογένειες από την εγκυμοσύνη μέχρι που τα παιδιά να γίνουν 14 χρονών ή 16 αν παρουσιάζουν ειδικές δυσκολίες. Οι αρχές αυτού του προγράμματος είναι: συνεργασία με γονείς και παιδιά, υπηρεσίες για όλους αλλά διαφοροποιημένες ανάλογα με της ανάγκης της κάθε οικογένειας, ευελιξία κατά τον τρόπο παροχής των υπηρεσιών και έναρξη όσο το δυνατόν νωρίτερα: π.χ. συμβουλές για θέματα υγείας κατά την εγκυμοσύνη, προετοιμασία για το γονικό ρόλο, σεβασμό και διαφάνεια, διεπαγγελματική συνεργασία, αποτελεσματικότητα (<http://www.Sypertart.Gov.uk/aboytsurestart/surestartprinciple>).

Σ' αυτό το σημείο θα πρέπει να σημειωθεί πως η πρώτη παρέμβαση δεν αποκαθιστά κάθε πρόβλημα, αλλά δίνει την ευκαιρία στα παιδιά να αντιληφθούν τις δυνατότητές τους, καθιστά το άτομο ικανό να αποκτά γνώσεις και δεξιότητες που θα το βοηθήσουν στην κοινωνική ενσωμάτωση και στην αντιμετώπιση των αναγκών της ζωής του. Αντί να επιδιώκεται η αποκατάσταση των αναπτυξιακών διαταραχών του παιδιού, είναι αποτελεσματικότερο να επιδιώκεται η πρώτη παρέμβαση, με την ενεργοποίηση των αναπτυξιακών ικανοτήτων του που κατευθύνεται από την οικογένεια, και βασίζεται και εντάσσεται στην κοινότητα. Αυτό είναι άλλωστε σύμφωνο και με τις θεωρίες του Piaget (Κολιάδης, 1997) όπου τονίζεται η σημασία του παράγοντα της ενεργητικότητας του παιδιού και θεωρείται ότι ο σκοπός της αγωγής και της εκπαίδευσης - της κάθε εκπαίδευσης άρα και της γλωσσικής - είναι να βοηθήσει τα άτομα ώστε να γίνουν ικανά να δημιουργούν νέες καταστάσεις - άρα και γλωσσικές μορφές - και όχι απλά να επαναλαμβάνουν πράξεις και λόγους προγενέστερων.

Από τα παραπάνω προκύπτει πως η σημασία της πρώιμης παρέμβασης είναι μεγάλη, τα οφέλη δε αυτής σημαντικά. Σύμφωνα με την Τάφα (1997), τα οφέλη της πρώιμης παρέμβασης αφορούν: α) στα παιδιά τα οποία βοηθούνται να αναπτύξουν τις δεξιότητες που θα διευκολύνουν αργότερα τη μάθηση και την επικοινωνία, β) στους γονείς, οι οποίοι βοηθούνται να κατανοήσουν την καθυστέρηση/ διαταραχή λόγου του παιδιού τους και μαθαίνουν τους τρόπους και τις δεξιότητες για να το βοηθήσουν, γ) στα αδέρφια, τα οποία κατανοούν το πρόβλημα των αδελφών τους, δεν νιώθουν υπεύθυνα γι' αυτό και ταυτόχρονα δεν αισθάνονται παραμελημένα σε σχέση με τα αδέρφια τους, δ) στους δασκάλους, οι οποίοι ασχολούνται με παιδιά που έχουν ήδη «δουλευτεί» στην κατάκτηση βασικών εννοιών και δεξιοτήτων και οι οποίοι ταυτόχρονα μπορούν να ενημερωθούν για συμπεριφορές, τρόπους μάθησης κλπ των παιδιών αυτών και ε) στην κοινωνία. Σύμφωνα με έρευνες στην Αμερική (Barnett & Escobar, 1990) η παρέμβαση που ξεκινά στη βρεφική ή προσχολική ηλικία έχει μεγαλύτερα οφέλη για τα παιδιά και τις οικογένειές τους από ότι η παροχή υπηρεσιών κατά τη σχολική ηλικία. Εκτιμάται πως για κάθε δολάριο που ξοδεύεται στην πρώτη παρέμβαση, εξοικονομούνται 7.16 δολάρια από μετέπειτα έξοδα για ειδική αγωγή, αντιμετώπιση της εγκληματικότητας, κοινωνική πρόνοια και άλλες δαπάνες.

Χρειάζονται λοιπόν, για τη δημιουργία και εφαρμογή βιώσιμων προγραμμάτων πρώιμης παρέμβασης, οργανωμένες υπηρεσίες. Μία υπηρεσία θεωρείται οργανωμένη όταν διαθέτει ικανό αριθμό κατάλληλα εκπαιδευμένων προσωπικού, διαφορετικών ειδικοτήτων- παιδίατρου, παιδοψυχιάτρου, αναπτυξιολόγου, λογοπεδικού, εργοθεραπευτή, κοινωνικού λειτουργού κλπ-ώστε να καλύπτει κατά το δυνατό τις ανάγκες του πληθυσμού στον οποίο απευθύνεται, παρέχοντας δευτεροβάθμια φροντίδα υγείας (διάγνωση- θεραπευτική αντιμετώπιση). Απαιτεί δηλαδή ένα «επιτελείο» ειδικών και ένας αριθμός ατόμων γίνεται επιτελείο όταν ο σκοπός και η λειτουργία τους απορρέουν από κοινές φιλοσοφικές βάσεις και έχουν κοινούς στόχους (Maddaux, 1988). Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της συνεργασίας των ειδικών θα πρέπει να είναι η συναλλακτικότητα: οι σκέψεις και οι δράσεις δεν παρατίθενται ούτε αθροίζονται. Αντίθετα τέμνονται, αλληλεπιδρούν ή και αντιπαρατίθενται. (Δοβλατανιώτη & Κόκκινου, 2002).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Δοβλατανιώτη Β, Κόκκινου Χ. (2002). «Κοινωνικός Λειτουργός – Λογοπεδικός: Μία επιβεβλημένη συνεργασία για την αντιμετώπιση των προβλημάτων του λόγου», *Κοινωνική Εργασία*, 65, 34-44
- Ζαφρανάς Α.Β., Κάτσιου – Ζαφρανά Μ. (1989). *Ύλη και εγκέφαλος*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Κατή Δ.(2000). *Γλώσσα και επικοινωνία στο παιδί*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Κοιλιάδης, Α.Ε (1997). «Θεωρίες μάθησης και εκπαιδευτική πράξη». Τόμος Γ. *Γνωστικές Θεωρίες*. Αθήνα: Έκδοση συγγραφέα.
- Κυπριωτάκης, Α. (1995). *Τα αυτιστικά παιδιά και η αγωγή τους*. Ηράκλειο: Έκδοση συγγραφέα.
- Τάφα, Ε. (1997). «Προσχολική παρέμβαση σε νηπιαγωγείο συνεκπαίδευσης για παιδιά με προβλήματα μάθησης ή/ και συμπεριφοράς», στο Τάφα, Ε. *Συνεκπαίδευση με και χωρίς προβλήματα μάθησης και συμπεριφοράς*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ξενόγλωσσον

- Barnett, W., Escobar, C. (1990). Economic costs and benefits of early intervention. In S.J.Meiser & J.P.Shonkoff (Eds) *Handbook of Early Childhood Intervention*. N.Y.: Cambridge University Press.
- Hart, B., Risley, T. (1992). American parenting of language-learning children: Persisting differences in family-child interactions observe in natural home environments, *Developmental Psychology*, 28, 1096-1105.
- Maddaux, R.B (1998). *Team Building: An Exercise in Leadership*. Los Altos. C.A : Crisp Publications.
- Prizant, B., Audet, L., Burke, G., Hummel, L., Maher. S., Theadore, G. (1990). Communication disorders and emotional/behavioral in children, *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 55, p 179-192.
- Wetherby, A.M., Prizant, B.M. (2001). *Communication and Symbolic Behavior Scales Developmental Profile*. Baltimore: Brookes Publishing

Πηγές από Διαδίκτυο

<http://www.hanen.org>

<http://www.headstart.org>

<http://www.surestart.gov.uk/aboutsurestart/surestartprinciple/>